

HELYI VÉDELEM ALÁ HELYEZÉST MEGALAPOZÓ ÉRTÉKVIZSGÁLAT

PIPERKOVICS EMLÉKHELY

Sztaravodai úti köztemető

2000 Szentendre, Sztaravodai út 47. (3477 hrsz.)

Dénes Katalin

okl. építésmérnök, műemlékvédelmi szakmérnök

É 20-0333

2024. február

1. TARTALOMJEGYZÉK

1.	TARTALOMJEGYZÉK	2
2.	ELŐZMÉNYEK.....	3
3.	A SÍREMLÉK LEÍRÁSA	3
4.	PIPERKOVICS BÁTOR ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA.....	6
5.	A PIPERKOVICS CSALÁD EREDETE.....	7
6.	A SÍREMLÉK ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE.....	8
7.	JAVASLAT A TOVÁBBI KUTATÁSRA	9
8.	A MEGŐRZÉSÉRE ÉS FENNTARTÁSÁRA VONATKOZÓ JAVASLAT	10
9.	ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKEELÉS.....	10
10.	A FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK JEGYZÉKE.....	11
	Irodalomjegyzék	11
	Forrásjegyzék	11
11.	TÉRKÉPEK, LÉGIFELVÉTELEK.....	12
12.	ARCHÍV FÉNYKÉPEK	16
13.	FOTÓDOKUMENTÁCIÓ.....	18
14.	RELEVÁNS FORRÁSOK MÁSOLATA.....	24

2. ELŐZMÉNYEK

Piperkovics Bátor (1862-1938) Budapest Székesfőváros egykori alpolgármestere leszármazottjai, unokája Dr. Gaál András Bátor, az ő felesége dr. Rodé Magdolna és dédunokája Gaál Bátor Richárd 2023. őszén bíztak meg a szentendrei Sztaravodai úti köztemetőben található Piperkovics családi sírbolt helyi védetté nyilvánításához szükséges értékvizsgálat elkészítésével.

A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság 2014-ben Piperkovics Bátor sírját nem sorolta a nemzeti sírkert részévé. Majd Pest Megye Kormányhivatala, Építési és Örökségvédelmi Főosztálya a sírhely műemléki védettségét nem támogatta. Szentendre Város Önkormányzat Főépítészeti Kabinet a család kezdeményezésre az emlékhely helyi védett értékkel nyilvánítási eljárás lehetőségének vizsgálata mellett döntött.

A Szentendre Város Önkormányzat Képviselő-testületének településképp védelméről szóló 1/2018. (I. 22.) önkormányzati rendelet 7. § (1) bekezdése szerint a helyi védelem alá helyezés alapja az értékvizsgálat. Értékvizsgálatnak minősül a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló kormányrendelet szerinti örökségvédelmi hatástanulmány települési értékleltára és a településterv megalapozó vizsgálatának az épített környezet, illetve a táji és természeti környezet értékeire vonatkozó vizsgálata. A fenti dokumentumok nem tartalmazzak a Szentendre, Sztaravodai úti köztemető (hrsz.: 3477) alatti ingatlanon található Piperkovics emlékhellyel kapcsolatban megállapítást, valamint a településképp védelméről szóló rendelet nem határozza meg részletesebben az értékvizsgálat tartalmát. Ezért a család a síremlék és emlékhely építéstörténeti kutatásának és feldolgozásának, a síremlék esztétikai, történeti, valamint műszaki, természeti jellemzőinek leírását is tartalmazó értékvizsgálatának elkészítésével.

A család az összegyűjtött dokumentumokat – gyászjelentés, fotók, halottszállítási engedély, stb. – bocsátott rendelkezésre. A helyszíni bejárásra 2023. november 22-én került sor.

3. A SÍREMLÉK LEÍRÁSA

A Piperkovics családi kriptá a szentendrei Sztaravoda úti köztemető (2000 Szentendre, Sztaravodai út 47., 3477 hrsz.) 1. parcellájának (Sztaravodai út felőli, azzal párhuzamosan kialakított hosszú parcella) a második sorában, a 15. számú sírhelyen található *[lásd: T07 és T08 térképek]*.

A Piperkovics családi sírbolt egy mészkő lapokkal burkolt, viszonylag magas – közel négyzetes – emelvényen található az egyszemélyes, szürkés színű gránitból készült fedett sír. Az emelvény két oldalán egy-egy kerti pad kapott helyet. A síremlék fejrészénél szintén szürke gránitból készült podeszt, melynek közepén áll a talapzatával együtt közel 2,50m magas Krisztus szobor. A szobor és talapzata fehér ruskicai márványból készült, a középső tömböt két oldalról íves, barázdált lap zárja le. Ezen a talapzaton áll a keresztet tartó Krisztus szobor.

Krisztus bal karjában földre letámasztott keresztet fog, jobb karját 45°-ban emeli meg, kinyújtott hüvelyk és mutató ujjával áldást ad. Krisztus testét redőzött, egyszerű ruha borítja, lábfejei kilátszódnak a ruha alól. Valószínűsíthető, hogy jobb karja letört, javítások nyomai láthatók. Egyéb hiba nem fedezhető fel. Azonban a hátsó oldalán zöld alga figyelhető meg.

A fedő két oldalán egy-egy ruskicai márvány váza áll *[lásd: F12 kép]*.

A sírhely mögött három nagyobb tiszafa, bal első sarka előtt egy nagyobb tuja áll.

A Krisztus szobor mellett – azzal párhuzamosan – két-két sírkő áll, a sírhely bal oldalán pedig egy a fejlemezre merőlegesen álló sírkő látható. A bal oldalon álló mindhárom sírkő vörös mészkőből készült, aranyozott felirattal. E sírkövek felső része kereszt alakú, formájában klasszicista és barokk elemeket használ. A két bal szélső felső részén, ovális porcelán aplikáción fekete-fehér, illetve színes fotó kapott helyet az elhunytól (ezek valószínűleg a 2000-es években kerültek fel a sírkövekre). A Krisztus melletti sírkövön aranyozott családi címer kapott helyet.

Balról az első – a szoborra merőlegesen álló – sírkövön [F-18 kép] az alábbi, cirill betűs felirat olvasható:

OVDE POCHIVAJU
ATANASIJE PIPERKOVITS
SUPRUGA MU ANA
IGI MU EKATERINA
I UNUK MLADEN

PRESTAVISHE SE
1^U 17 OKTOBRA 1842
2^A 30 OKTOBRA 1861
3^A 17 AVGUSTA 1861
4^U 28 APRILA 1869

лаГ им земљица била

ITT NYUGSZIK
PIPERKOVITS ATHANÁZ
FELESÉGE ANA
LÁNYA KATALIN
UNOKÁJA MLADEN

ELHUNYTAK
1. 1842 OKTÓBER 17
2. 1861 OKTÓBER 30
3. 1861 AUGUSZTUS 17
4. 1869 ÁPRILIS 28

BÉKE PORAIKRA!

PETAR PIPERKOVITS
1872-1872

PETAR PIPERKOVITS
1872-1872

UROSH PIPERKOVITS
1870-1895

UROSH PIPERKOVITS
1870-1895

Az ovális porcelán aplikáció utólag kerülhetett fel a sírkőre, mivel az az eredeti vésett feliratot kitakarja.

Azt ezt követő sírkő [F-19 kép] Piperkovics Péteré, Szentendre egykori főszolgabírójájé, melyen a felirat szintén cirill betűkkel vésett és aranyozott:

OVDE POCHIVA
PETAR PIPERKOVITS
ADVOKAT

PREMINUO 1881 GOD 5^T SEPTEMBRA
U 70^UJ GOD ZHIVOTA SRODA

VECHNA JOJ PAMJAT!

EMMA APOSTOLOVITS
1839-1938

ITT NYUGSZIK
PETAR PIPERKOVITS
JOGÁSZ

ELHUNYTA 1881 SZEPTEMBER 5-ÉN
ÉLETÉNEK 70. ÉVÉBEN

ÖRÖKKÉ EMLÉKEZZ RÁ!

EMMA APOSTOLOVITS
1839-1938

A szobor bal oldalán álló sírkövön [F-20 kép] a Gaál¹ „Gál 1618” család vésett címere látható, alatta az alábbi feliratok:

PIPERKOVICS BÁTOR

1862-1938
ÉS FELESÉGE

CZÉDLY MÁRTA

1883-1961

Dr. GAÁL ANDRÁS

1899-1948
ÉS FELESÉGE

PIPERKOVICS MARGIT

1913-2002

A szobor jobb oldalán álló sírkövön [F-21 kép] – félköríves záródású, kereszt nélkül – az alábbi felirat olvasható:

PIPERKOVICS MÁRTA

1910-2006

Piperkovics Márta Piperkovics Bátor és Czédly Mária elsőszülött lánya volt, férje Nicsovcics Jenő volt.

Dr. RODÉ IVÁNNÉ

1920-2010

Dr. Rodé Ivánné (szül.: Nagy Magdolna), ELTE Egyetemi Könyvtár könyvtárosa, férje Dr. Rodé Iván (1910-1989) magyar orvos, rákkutató, radiológus, egyetemi tanár, az orvostudományok kandidátusa és az orvostudományok doktora.

Dr. GAÁL JÁNOS

1940-2012

Dr. Gaál János – Piperkovics Margit és dr. Gaál András gyermeke, budapesti orvos

A Krisztus melletti vörösmárvány sírkő mellett Piperkovics Bátor ruszkiai márványból készült sírköve [F-16 kép] áll, a feliratok vésettek és bordóval festettek, a főváros címere alatt az alábbi felirattal:

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS

ADOMÁNYA

1938

*PIPERKOVICS
EMLÉKHELY*

PIPERKOVICS BÁTOR

1862 - 1938

BUDAPEST - SZÉKESFŐVÁROS
VÁROSTERVEZÉS - ÉPÍTÉSÜGYI
ALPOLGÁRMESTERE

¹ Valószínűsíthetően a Gaál család címere. A „Gál 1618” címer nagyon hasonló, a különbség az oroszlán kezében szablya van, míg a sírkövön látható oroszlán zászlót tart.

4. PIPERKOVICS BÁTOR ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

Piperkovics János Bátor 1862. október 29-én született Szentendrén. Édesapja Piperkovics Péter (1811-1881) jogász, pilisi főszolgabíró, görög keleti vallású, a Belgrád Szerb ortodox székesegyház egyházközségéhez tartozó szerb család fia. Édesanyja a római katolikus vallású, szentendrei születésű Aposztolovics Emma (Emília, 1839-1938)². Bátrnak három fiú és egy leánytestvére volt.

Piperkovics Bátor 1871-ben kezdte meg gimnáziumi tanulmányait a Budapesti Református főgimnáziumban, ahol az első évben magántanuló volt.³ Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen jogi tanulmányokat folytatott 1879-től⁴, ahol diplomáját 1883. tavaszán kaphatta meg.⁵

A fővárosnál 1885-ben, Gerlóczy Károly alpolgármestersége (1873–1897) alatt kezdte meg hivatalnoki pályáját. A fővárosi tanácsnál első főnöke és mestere Kun Gyula tanácsnok volt, majd Vosits Károly tanácsnok keze alatt dolgozott 7 évig, mely munkakapcsolatból barátság született. A hivatalban fokozatosan haladt előre a ranglétrán, gyakornokból fogalmazó lett, majd tollnok, tanácsnok és tanácsjegyző. 1896-ban a Budapest Székesfőváros Polgármesteri Hivatal I. Tanácsi Ügyosztály vezetője lett.

1890-től a főváros általános csatornázása, a káposztásmegyeri és a dunai vízművek építkezése ügyeinek, majd a Népliget parkosításának referense volt. 1901-ig a középítési bizottmány tagja volt, ebben az évben Bárczy Istvánnal (később Budapest főpolgármestere) egy napon választották meg tanácsnokká és elhagyta a középítési bizottmányt.⁶ 1901-1908 között a tanügyi ügyosztályt vezette, mint tanácsnok. Majd a katonai ügyosztály vezetésével bízták meg. 1912-ben már a Budapest Székesfőváros Polgármesteri Hivatal II. Tanácsi Ügyosztály, a Középítési ügyosztály vezetője volt.⁷ Később a közjogi és anyakönyvi ügyosztály vezetője lett, végül a közjótékonysági ügyek élére kerül 1915-ben, amikor ennek az ügyosztálynak a háborús években rendkívüli feladatköre, óriási felelősségteljes munkája volt. 1919. augusztusában a Tanácsköztársaság után a fővárosi tanácsnokok ugyanazoknak az ügyosztályoknak a vezetését vették át, amelyeknek élén a Tanácsköztársaság előtt álltak, Bódy Tivadar polgármester az első tanácsülésen a harmadik alpolgármester helyettesítésével Piperkovics tanácsnokot bízta meg, aki egyben a közjótékonysági ügyosztály élén is megmaradt.⁸ 35 év közszolgálatot követően 1920. októberében vonult nyugdíjba, amikor Sipócz Jenő lett a polgármester. Nyugdíjas éveiben a Budapesti takarékos- és vásárpénztár részvénytársaság igazgatóságának tagja volt 1922-1928 között.

A korabeli leírások szerint Piperkovics mintaképe volt a kötelességtudó és kötelességteljesítő főtisztviselőnek, aki különösen közigazgatási ismereteivel szolgálta kiváló eredménnyel a fővárost. Az egy fejjel mindenkinél magasabb⁹ alpolgármester sokoldalúsága és elhivatottsága miatt a közigazgatás minden területén kiválóan teljesített. Mindenkor kiváló szorgalmáról, példás kötelességteljesítéséről tett tanúságot,

² A sírkövön Emma név szerepel, azonban Piperkovics Bátor mindkét házassági anyakönyvi bejegyzésében az Emília név került feljegyzésre.

³ Iskolai értesítők, Budapest - Református főgimnázium, Budapest, 1871.

⁴ A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja, 1879-1880.

⁵ A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja, 1883-1884. évi almanachjában már nem szerepel, mint hallgató.

⁶ Építő Ipar- Építő Művészet, 25. évf., 1272. szám, 1901. május 26. – 114. p.

⁷ Az Athenaeum magyar közigazgatási kalendáriuma 1912-dik szökö évre (Budapest, 1912)

⁸ Új Budapest, 1938. szeptember 28. – Mi újság a Városházán?

⁹ Márkus Miksa (szerk.): Budapest írásban és képből. A Magyar Hírlap album-naptára az 1912. évre. A Városháza. - 69. p.

mint tanácsnok vett részt a század eleji hatalmas építőmunkában és odaadással szolgálta a fővárost a háború és az azt követő esztendőök súlyos megpróbáltatásaiban.

Első feleségét, Bogdán Ilonát (özv. Nérey Ernőné / Náray Edéné)¹⁰ 1905. június 25-én vette feleségül az erzsébetvárosi római katolikus templomban. A házasság azonban Ilona korai halála – 1905. december 7-én hunyt el mindössze 38 évesen¹¹ – miatt nem volt hosszú.

Második feleségét, Czédly Mártát (1883-1961) 1909. július 10-én vette feleségül Orosházán a római katolikus templomban.¹² A vőlegény tanúja dr. Hindy Szabó László székesfővárosi helyettes tiszti főorvos, a menyasszony tanúja Talányi János takarékpénztári pénztáros volt. Az egyházi esketést Bedák Mátyás kondorosi plébános végezte, míg a polgárit Lázár Lajos anyakönyvvezető. Esküvő után ebéd volt Talányi Jánosnál, melynek végeztével az ifjú pár nászútra ment a francia Riviérára.¹³ Két lánygyermekük született, Piperkovics Márta (Nicsovics Jenőné, majd dr. Topolánszky Aladárné, 1910-2006) és Piperkovics Margit (dr. Gaál Andrásné, 1913-2002).

Az 1880-as és 1890-es években – első házassága előtt – a Bókay családtól¹⁴ bérelt udvari lakást a Múzeum utca 9. alatti bérpalotában. 1898-ben a IV. kerületben, Gránátos utca 7. alatt lévő házban lakott. Első feleségével a Budapest VIII. kerület, József körút 55. szám alatti bérházban¹⁵ laktak. Második feleségével kötött házasságát követően egészen 1938-ban bekövetkezett haláláig a IX. kerületben, a Mester utca 1. szám alatti házban¹⁶ élt.

Hosszú betegséget követően, szív-gyengeségben halt meg Mester utcai otthonában 1938. szeptember 23-án délelőtt.

5. A PIPERKOVICS CSALÁD EREDETE

A szerbek három nagy hullámban – az első az 1389. évi rigómezei csata után, a második 1428. után, majd Nádorfehérvár 1690-ben történt elestét követően – érkeztek hazánkba. Az utolsó hullámban közel hatvanezer szerb érkezett Magyarországra, az ipeki pátriárka Csernojevics Arzen vezetésével mintegy negyven nap alatt. I. Lipót császár szabad vallásgyakorlatot, adómentességet, vajdaválasztási jogot, saját költségükön szabad templomépítést engedélyezett a betelepült szerbek részére. Szentendrén 800 család, mintegy 5000 fő telepedett le, hét kerületet¹⁷ alkotva. A betelepülők között a szerbek mellett voltak görögök, cincárok és macedónok is.

Az 1744/1745. évi összeírás szerint a thesszaloniki születésű Petrus Biberkovic Makedóniából települt át Szentendrére. Felesége a szerb Mariam Theodori Rasciani Judith nevű lánya, az összeíráskor három gyermekük volt, az akkor 5 éves Antoniu, az egy éves Michaele és a kétéves Judith. Saját házában laktak, valószínűleg kereskedő volt.¹⁸

¹⁰ A korabeli újságokban mindkét nevet említik, valószínűleg egyik elírás. Mivel a dokumentáció szempontjából nem releváns adat, a kutatás során nem került felderítésre.

¹¹ Vasárnapi Újság – 1905, 52. évf. 51. szám, 1905. december 17.

¹² Pesti Hírlap – 31. évf. 163. szám, 1909. július 11.

¹³ Az Újság – 7. évf. 163. szám, 1909. július 11. 13. p.

¹⁴ Buza Péter (szerk.): Ez a Bókay, úgy látszik, intelligens ember! Egy jeles orvos a régi Pestről (Budapest, 2003). A Bókay orvosdinasztia megalapítója idősb Bókay János (1822-1884), a hazai gyermekorvosi iskola megteremtője. Eredeti családi neve Bock, amelyet 1846 májusában — Buda bevételének örömeire változtatott meg. A Múzeum utcai házat 1870-ben építette, Pucher József építész tervei alapján. Az épületben ma Harmónia Palota Rendezvényközpont található.

¹⁵ A bérház terveit Hubert József és Móry Károly építészek készítették 1890-ben.

¹⁶ A bérházat Budapest Székesfőváros építette 1906-ban.

¹⁷ A menekülők egy-egy vidékről érkezve népcsoportonként, egyházközségenként együtt maradtak, úgynevezett „mahalák”-ban.

¹⁸ Füves 1961 – 120.p.

A Szentendrén lakó szerb kereskedők gyakran kereskedtek már városokban (pl.: Balassagyarmaton). Petrus Piperkovics rokona lehetett a balassagyarmati Stefan Piperkovics, felesége Irina Jupanovics. A család feltételezés szerint az ő gyermekük volt Athanáz, aki még az anyakönyv-vezetés megindulása előtt születhetett Balassagyarmaton. Athanáz kereskedő volt, a szentendrei szerb hajadonok közül választott feleséget. Piperkovics Athanáz és Kirovics Anna gyermekei Balassagyarmaton születtek (Sándor 1807; Katalin 1808; Mária 1810; Péter 1812), a család 19. század első harmadában költözött Szentendrére. A Piperkovics család háza a Duna partján állt.

Piperkovics Péter (1811-1881) tanulmányait a gimnázium elvégzése után Pozsonyban folytatta a jogi fakultáson. 1834-ben már a Pesti Királyi Ítéző Tábla hites jegyzője, később Szemere Bertalan kormánya Belügyminisztériumának statisztikai segédje. Tagja volt a Pilis megyei bizottságnak és Szentendre városi képviselőtestületének. 1858-ban vette feleségül a római katolikus vallású Aposztolovics Emíliát, Aposztolovics János jegyző és Thonhauser Anna lányát. Házasságukból négy fiú és egy leánygyermek született, köztük Piperkovics János Bátor, Budapest egykori alpolgármestere.

6. A SÍREMLÉK ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

Piperkovics Bátor halálakor Budapest Székesfőváros dízsírhelyet adományozott a Kerepesi úti (ma Fiumei úti) temetőben. Piperkovics Bátor temetésére 1938. szeptember 25-én, vasárnap került sor a görögkeleti egyház szertartása szerint. A temetésről a család egy archív fotót őriz [Af07 kép]. A dízsírhelyet a 41. számú parcellában jelölték ki, az 1971. június 3-án kelt halottszállítási engedély [R05] szerint az elszállítás a 41. parcella 1. sor. 37. számú sírhelyről történt. Ez a parcella a Fiumei úti temetőben a Munkácsy Mihály út – Táncsics Mihály út – Radnóti Miklós út – József Attila út (mai elnevezések) által határolt közel négyszög alakú terület, mely mára szinte teljesen kiürült. Az 1930-as években jelentős parcella volt, ahova olyan neves személyek kerültek,¹⁹ mint Karinthy Frigyes író, költő, műfordító (1887-1938, 41-1-35 sírhely), Kuzsinszky Bálint régész, ókortörténész, numizmatikus, muzeológus (1864-1938, 41-1-34 sírhely), Grosschmid Béni jogász, filozófus (1852-1938, 41-1-36 sírhely), Jámbor József adóhivatali igazgató (1862-1938, 41-1-43 sírhely). De ebbe a parcellába, a 2. sorba temették el 1944-ben Radnóti Miklós (1909-1944) költőt is.

Piperkovics Bátor sírhelyére ruskicai márványból készült, keresztet tartó Krisztus szobor és a székesfőváros által adományozott sírkő került, melyek készítésének pontos ideje és az azt készítő szobrász kiléte nem ismert. Archív fotó a Fiumei úti temetőben lévő sírhelyről a kutatás ideje alatt nem volt fellelhető.²⁰ Piperkovics Bátor leszármazottjai Kisfaludi Strobl Zsigmond szobrásznak tulajdonítják a szobrot, erre vonatkozóan azonban nem áll rendelkezésre adat. A szobron, illetve talapzatán nem található Kisfaludi aláírása, kézjegye. A szobrász életművét jól ismerő, művészetéből doktoráló Kostyál László²¹ nem találkozott kutatásai során arra vonatkozó adattal, hogy Kisfaludi készített volna Krisztus szobrot Piperkovics Bátor sírjára. Ugyanakkor Kisfaludi valóban készített számtalan síremléke, a Kerepesi temetőben ma is látható ezek közül néhány, úgymint

¹⁹ Tóth 1999 – 82-83. p.: Az 1930-as évek legtöbb fontos temetése a 34., a 35., a 46., a 47. és az 56. parcellában zajlott le, de jelentős volt ebben az évtizedben a 41-től 48/4-ig terjedően számozott parcellák közül szinte valamennyi.

²⁰ Az Országos Műemléki Felügyelőség az 1960-as években fényképezte a Fiumei úti temetőt. A Magyar Építészeti Múzeum – Műemléki Dokumentációs Központ Fotótárában fellelhetők ezek a fényképek. A kutatás lezárásáig a Fotótár nem adta meg a kutatási lehetőséget.

²¹ Kostyál László művészettörténész, a zalaegerszegi Göcseji Múzeum múzeumigazgatója.

Paulheim Ferenc (26-1-3), Lengyel Aurélné síremléke, vagy a saját sírján az Ad Astra szobra (34/2-1-27). Polgár Botond szobrászművész véleménye szerint teljes mértékben kizárható, hogy a Piperkovics síron álló Krisztus szobrot Kisfaludi készítette volna, mivel az elmarad a szobrász szakmai rangjától, szobrainak minőségétől, a szobrászra jellemző forma- és stílusjegyeket nem hordozza.

Az 1960-as évek második felétől a Kerepesi úti temetőben nagy felszámolási hullám zajlott, melynek során számos síremléket, köztük számos neves sírt is más temetőbe helyeztek át, vagy szüntettek meg végleg. A sírhelyek megszüntetése szabályosan zajlott: az egyes parcellák felszámolásának szándékát meghirdették, a sírokat át lehetett telepíttetni.²² E felszámolási hullám érte el a 41. számú parcellát is, de Piperkovics Márta (az egykori alpolgármester lánya) 1971-ben apjának maradványait exhumáltatta, majd a síremlékekkel együtt átszállíttatta Szentendrére, az 1960-as évek végén megnyitott Sztaravodai úti köztemetőbe.

A szentendrei új köztemető megnyitását követően először a 2. számú parcellában kezdődtek meg a temetkezések, majd a 2. sz. parcella és a Sztaravodai út közötti 1. számú, és a 2. sz. parcella másik oldalán kialakított 7. számú parcellában folytatódott az 1970-es évek első felében [T05-T08 légifotók]. Az 1980-as évek közepén már a 9. számú parcellába temetkeztek. A Piperkovics család új sírhelyét az 1. számú parcella 2. sorának elején váltotta meg Piperkovics Márta. A Sztaravodai úti temetőbe a szentendrei régi püspöki görögkeleti temetőből (Belgrád Szerb ortodox székesegyház melletti temető) helyeztette át Piperkovics Péterné (Aposztolovics Emma, 1839-1938), Piperkovics Uros (1870-1895), Piperkovics Péter (1872-1872), Piperkovics Péter (1811-1881), Piperkovics Péter Imre (nem ismert – 1898), Piperkovics Athanáz (nem ismert -1842), Piperkovics Athanázné (Kirovics Anna, nem ismert-1861), Piperkovics Katalin (1808-1861) és Piperkovics Mladen (nem ismert -1869) maradványait, valamint a római katolikus (Vasúti) temetőből Piperkovics Bátor né (1883-1961) földi maradványait. Az 1971-ben kialakított új sírhelyen helyet kapott a ruszicai márványból készült Krisztus szobor, Piperkovics Bátor főváros által adományozott sírköve, valamint a görögkeleti szerb temetőből Piperkovics Athanáz, felesége, leánya és unokája sírköve (bal oldali sírkő), valamint Piperkovics Péter és felesége sírköve (bal szélső sírkő). Ekkor készítették el Piperkovics Bátor és felesége sírkövét.

Ez követően a család tagjait a Sztaravodai úti temetőben helyezték örök nyugalomra. Piperkovics Márta, Rodé Ivánné és Gaál János sírköve már a 2000-es években készült a meglévő sírkövek mintájára.

A jelenlegi mészkővel burkolt emelvényt 2000-ben alakíttatta ki a család a szentendrei Pap János kőfaragóval.

7. JAVASLAT A TOVÁBBI KUTATÁSRA

A 2023. november és 2024. január között lezajlott forráskutatás során a Krisztus szobor készítőjének kilétét nem sikerült tisztázni, azonban Piperkovics emlékhely kialakításának, és a család által rendelkezésre bocsátott archív fényképek, az elérhető anyakönyvek és korabeli újságcikkek alapján Piperkovics Bátor székesfővárosi alpolgármester életének és munkásságának története rekonstruálható volt.

²² Tóth 1999 – I. kötet 112. p.

A Fiumei úti temetőről és a Sztaravodai úti temetőről rendelkezésre álló archív térképek, archív légifelvételek alapján Piperkovics Bátor sírhelye beazonosítható volt, valamint a Sztaravodai úti temető kiépítése is rekonstruálható volt.

Sajnos archív fotó a Fiumei úti temetőben lévő sírhelyről és síremlékről a kutatás ideje alatt nem volt fellelhető. Az Országos Műemléki Felügyelőség az 1960-as években fényképezte a Fiumei úti temetőt, mely felvételeket a Magyar Építészeti Múzeum–Műemléki Dokumentációs Központ Fotótárában őriznek. A kutatás lezárásáig a Fotótár nem adta meg a kutatási lehetőséget. A Sztaravodai úti temetőben lévő sírhely 1971 és 2000-es évek közötti állapotáról szintén nem állt rendelkezésre felvétel.

A kutatás során Piperkovics Bátor leszármazottjai, unokája dr. Gaál András Bátor és felesége dr. Rodé Magdolna, valamint dédunokája Gaál Bátor Richárd bocsátotta rendelkezésre a család által összegyűjtött dokumentumokat.

8. A MEGŐRZÉSÉRE ÉS FENNTARTÁSÁRA VONATKOZÓ JAVASLAT

A Sztaravodai úti köztemetőben található Piperkovics Emlékhely jó állapotban van a család által elvégzett felújításoknak köszönhetően, jelenleg beavatkozás nem szükséges. A múltban a család alakította ki a sírhelyet, hozatta ide a különböző temetőkből őseik maradványait, sírköveit és a Krisztus szobrot. A család a Piperkovics Emlékhely jövőbeni folyamatos gondozását, karbantartását, a temetési hely feletti rendelkezési jog meghosszabbítását (újraváltását) vállalja.

A Sztaravodai úti köztemető Szentendre Város Önkormányzat tulajdonában van. A Piperkovics emlékhely helyi védelem alá kerülése és a család esetleges kihalása esetében az önkormányzat feladatává válhat az emlékhely fenntartása.

A Krisztus szobor jövőbeni felújítása során javasolt kőszobrász restaurátor szakemberre bízni annak restaurálását. A Krisztus szobor jobb karján lévő javítás szakszerűtlen, idővel ismét restaurálásra fog szorulni. Piperkovics Athanáz sírkövén látható ovális applikáció eltávolítása meggondolandó, mivel ez valószínűleg utólag, a 2000-es években került elhelyezésre és az eredeti cirill betűs feliratot eltakarja.

A Szentendre Város Önkormányzat Képviselő-testületének a településkép védelméről szóló 1/2018. (I. 22.) önkormányzati rendelete szerint az ingatlan a „Kertváros” karakter alapú területi lehatároláson belül található. A temető nem áll területi védelem alatt, a temetőben helyi védelem alatt álló síremlék, sírjel nem található. Erre vonatkozó településképi követelmények nem kerültek meghatározásra.

9. ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELÉS

A Piperkovics sírboltban olyan ősi szentendrei családok tagjai nyugodnak, mint a Piperkovics, Aposztolovics és Kirovics családok. Talán legkiemelkedőbb és legismertebb alakja Piperkovics Bátor, Budapest egykori alpolgármestere, akit rendkívüli tisztelet övezett a székesfőváros építészeti kialakításában történő korszakos, meghatározó közszolgálati működése alatt.

A sírhely anyagiassult értékeit a 19. századi, cirill betűkkel vésett a felszámolt görögkeleti temetőből áthelyezett vörösmész kő sírkövei, a Budapest Székesfőváros által adományozott díszsírhelyre utaló márvány emléktábla és a közel három méter magas keresztet tartó Krisztus szobor adja. A Krisztus szobor értékes és egyedi eleme a Sztaravodai úti köztemetőnek.

A sírhely értékét mindenképpen meghatározza, hogy a főváros szolgálatában hosszú évtizedeket eltöltő, a békebeli Budapest egyik legkimagaslóbb értékű főtisztviselője, egykori alpolgármestere Piperkovics Bátor is itt lelt végső nyughelyre. Ugyanakkor édesapja, Piperkovics Péter ügyvéd is egykor Szentendre városi tanácsának tagja volt.

A sírhely eszmei-szellemi és anyagi értékeinek megőrzése és megbecsülése nemcsak a család, hanem a város feladata is, ezért helyi egyedi védelem alá helyezése indokolt és javasolt.

10. A FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK JEGYZÉKE

Irodalomjegyzék

- FÜVES 1961 Füves Ödön: Fejezetek a szentendrei görögök életéből. In: Antik Tanulmányok. 8. évf., 1-2. szám. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961. 114-127. p.
- HAUSEL 1998 Hausel Sándor: Adatok a balassagyarmati görögkeleti közösség történetéhez. In.: Magyar egyháztörténeti vázlatok 10. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1998. – 85-108. p.
- KÓSZEGHI 1899 Kószeghi Sándor: Nemes családok Pest vármegyében. Hungaria Könyvnyomda, Budapest, 1899.
- PETHÓ 2013 Pethó Zsoltné Németh Erika: Sírok és temetők Szentendrén. Pest Megyei Könyvtár, Szentendre, 2013.
- TÓTH 1999 Tóth Vilmos: A Kerepesi úti temető I-II. In.: Budapesti Negyed, VII. évf. 24. és 25. szám. Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 1999.
- VÚ Vasárnapi Újság

Forrásjegyzék

Arcanum Térképek (történelmi térképek online)

<https://maps.arcanum.com/hu/>

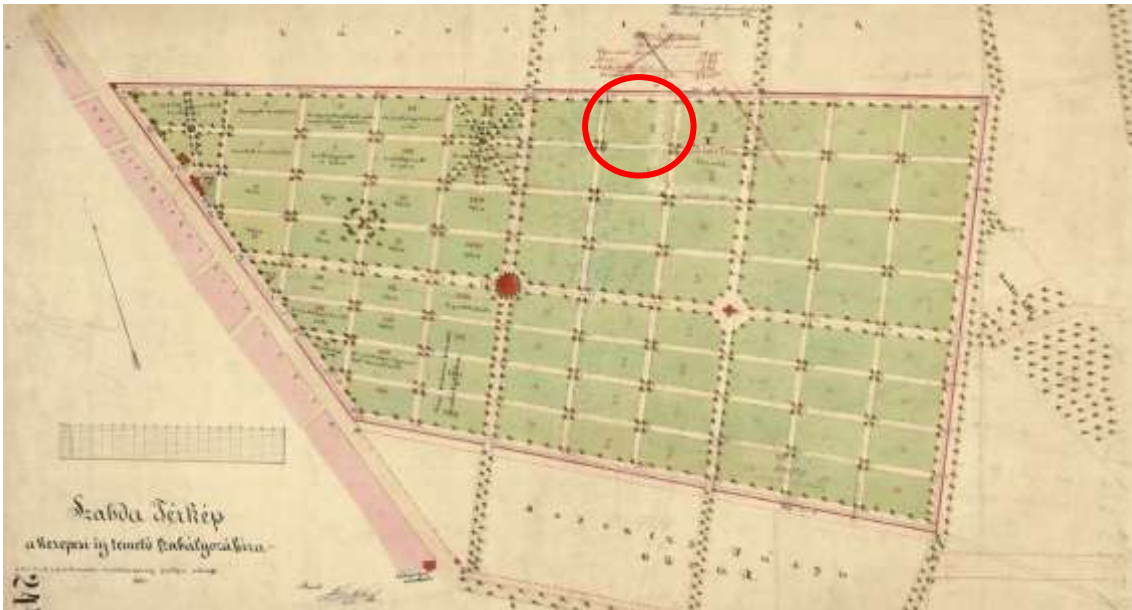
Az úgynevezett első katonai felméréstől kezdve az 1960-as évekbeli légifelvétekig országos történelmi térképi ábrázolásokat is gyűjtő online adatbázis.

Fentrol.hu – Fentről.hu (Lechner Nonprofit Kft.)

<https://www.fentrol.hu>

A Lechner Nonprofit Kft. légifilmtárában található 1960–1990-es évek során térképészeti céllal készített légifelvételek gyűjteménye.

11. TÉRKÉPEK, LÉGIFELVÉTELEK

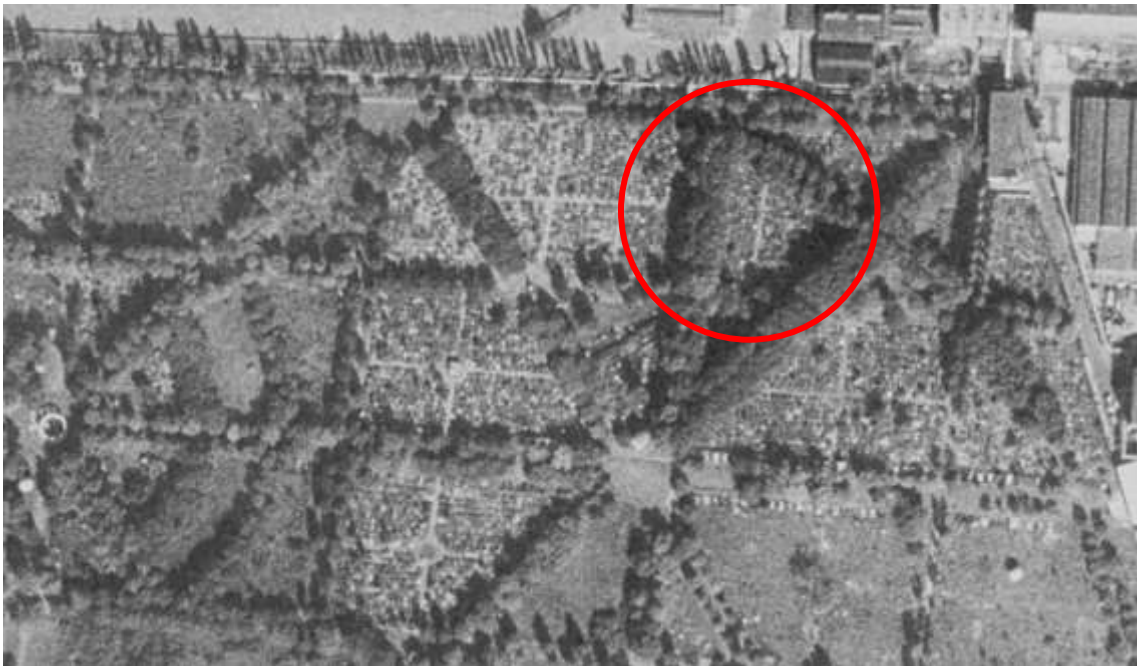
T01 1932. körül – A Kerepesi temető helyszínrajza, Klösz György és Fia Térképészeti Műintézet [forrás: BFL XV.16.e.261/cop2] – piros körben a 41. sz. parcella

T02 1865. – Szabványos térkép a Kerepesi új temető szabályozására, Prückler József [forrás: BFL XV.16.b.228/91] – piros körben a 41. sz. parcella

T03 1944. – Légi felvétel [forrás: Fortepan 109122, Magyar Királyi Honvéd Légierő] – 33., 41. és 49. parcellák, piros körben a 41. sz. parcella

T04 1968. – Légi felvétel részlete [forrás: fenrtol.hu; Lechner Nonprofit Kft., 0148_4379] 33., 41. és a részben felszámolt 49. parcellák, piros körben a 41. sz. parcella

T05 1969. – Légifotó, Szentendre, Sztaradovai úti köztemető [forrás: *fenrtol.hu*; *Lechner Nonprofit Kft., 0116_8606*]

T06 1971. – Légifotó, Szentendre, Sztaravodai úti köztemető [forrás: *fenrtol.hu*; *Lechner Nonprofit Kft., 0125_9399*]

T07 1984. – Légifotó, Szentendre, Sztaravodai úti köztemető [forrás: fenrtol.hu; Lechner Nonprofit Kft., 0005_4532]

T08 2023. – Szentendre, Sztaravodai úti köztemető térképe [forrás: fenrtol.hu; Lechner Nonprofit Kft., 0005_4532]

12. ARCHÍV FÉNYKÉPEK

Af01 Piperkovics Bátor 1880. június 4-én (18 évesen) érettségije napján
[forrás: Gaál-Rodé család magántulajdona]

Af02 Piperkovics Bátor [forrás: Gaál-Rodé család magántulajdona]

Af03 Piperkovics Bátor [forrás: Gaál-Rodé család magántulajdona]

Af04 Piperkovics Bátor 39 évesen
[forrás: Politisches Volksblatt, 1901. május 1.]

Af05 Piperkovics Bátor 1911-ben (49 évesen) a Budapest Székesfőváros Újjáalakított Tanácsának tagjaként [forrás: VÚ – 1911, 58. évf., 52. sz., 1911. december 24.]

Af06 Piperkovics Bátor [forrás: Gaál-Rodé család magántulajdona]

Af07 Piperkovics Bátor temetése a Kerepesi úti temetőben, 1938. szeptember 25-én, vasárnap [forrás: magántulajdon, Piperkovics Bátor leszármazottjai]

13. FOTÓDOKUMENTÁCIÓ

F-01 Piperkovics emlékhely

F-02 Piperkovics emlékhely

F-03 Krisztus szobor

F-04 Keresztet tartó Krisztus szobor

F-05 Krisztus szobor - részlet

F-06 Krisztus szobor - részlet

F-07 Krisztus szobor - részlet

F-08 Krisztus szobor - részlet

F-09 Krisztus szobor - részlet

F-10 Krisztus szobor - részlet

F-11 Krisztus szobor - részlet

F-12 Krisztus szobor - részlet

F-13 Krisztus szobor - részlet

F-14 Krisztus szobor - részlet

F-15 A javított jobb kar

F-16 Piperkovics Bátor sírköve

F-17 Ruskicai márvány váza

F-18 Piperkovics Athanáz, felesége, leánya és unokája sírköve

F-19 Piperkovics Péter és felesége sírköve

F-20 Piperkovics Bátor és felesége, Gaál András és Piperkovics Margit sírköve

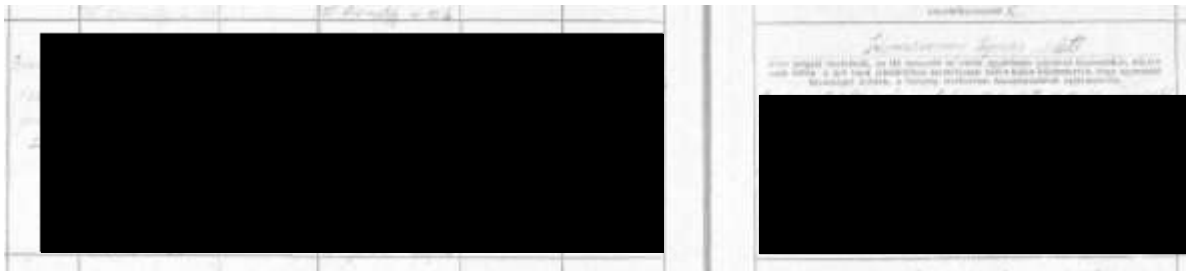

F-21 Piperkovics Márta, Rodé Ivánné és Gaál János sírköve

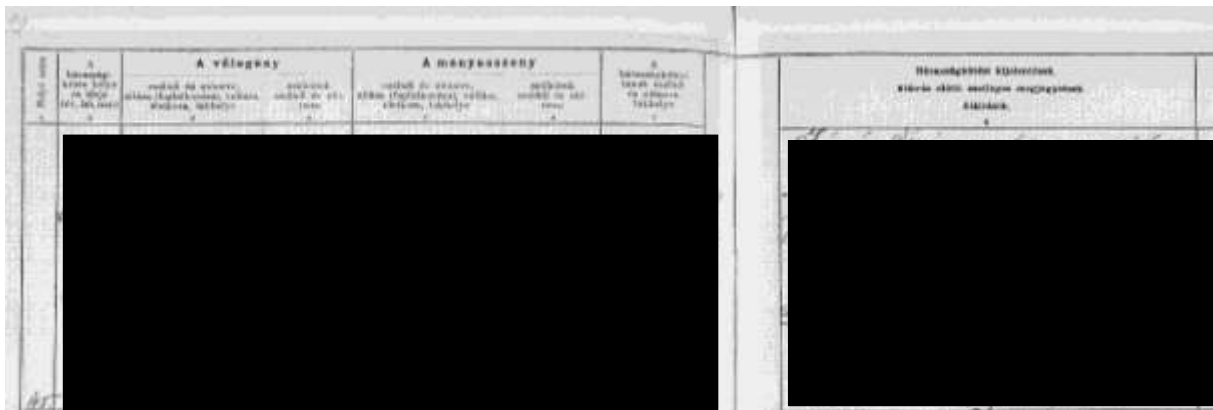
14. RELEVÁNS FORRÁSOK MÁSZOLATA

R01 Piperkovics Bátor halotti bejegyzése a Budapest VIII. kerületi polgári halotti anyakönyv 2859/1938. folyószáma alatt [forrás: familysearch.org]

R02 Piperkovics Bátor és Bogdán Ilona házasságkötési bejegyzése a Budapest VII. kerületi polgári házassági anyakönyv 685/1905. folyószáma alatt, [forrás: familysearch.org]

R03 Piperkovics Bátor és Czédly Márta házasságkötési bejegyzése az Orosháza házassági anyakönyv 145/1910. folyószáma alatt város [forrás: familysearch.org]

Uzv. Piperkovics Bátorné sz. Czédly Márta felesége, Nicsovics Jenőné sz. Piperkovics Márta, dr. Gaál Andrásné sz. Piperkovics Margit gyermekei, dr. Gaál András veje, Nicsovics Jenőke és Gaál Bandika unokái, mélyen lesújtva, fájdalomtól megtört szívvel, de a mindenható Isten akaratában megnyugodva jelentik, hogy a forrón szeretett legjobb férj, édesapa, nagypapa és rokon

Piperkovics Bátor

ny. székesfővárosi alpolgármester

életének 76., legboldogabb házasesetének 29. évében, folyó évi szeptember hó 23.-án délelőtt 11 órakor, hosszas szenvedés után visszaadta nemes lelkét Teremtőjének.

Temetése szeptember hó 25.-én, vasárnap délután 4 órakor lesz a görögkeleti egyház szertartása szerint a kerepesi temető halottasházából a székesfőváros által adományozott díszsírhelyre.

Közel negyven évi közszolgálati működése alatt feljebbvalói és alantasai szeretetét és nagyra becsülését a legteljesebb mértékben kiérdemelte. Nyugalombavonulása óta pedig minden percét családjának szentelte szíve utolsó dobbanásáig. Szeretettel oly mérhetetlenül gazdag lelke nem csupán családját tette tökéletesen boldoggá, hanem rokonaira, barátaira és ismerőseire is kisugározta melegét. Ha el is hagyta nemes lelke földi porhüvelyét, mindig köztünk marad, hogy vigasztaljon és hogy továbbra is örködjék felettünk.

Budapest, 1938. évi szeptember hó 23.-án.

Emlékét soha el nem muló szeretettel őrizzük! Nyugodjék békében!

Lakás: IX. Mester-u. 1. IV. em.

Községi temetkezési intézet központi irodája: IV. Kígyó-u. 5. Tel. 188-555.

Buschmann nyomda Molnár-u. 31

R04

Gyászjelentés [forrás: magántulajdon, Piperkovics Bátor leszármazottjai]

H 63. M. szám.

VIK járást (városi) ...

Halottszállítási engedély

A végrehajtó bizottság megengedi, hogy ...
n. órákor ... betegségben elhalt ...
temetés (elhamvasztás) céljából ... napon belül ... járművel ...-re
szállítsák a következő módon:

1. A halottat kettős koporsóba kell zárni. A belső koporsó kellő szilárdságú, teljesen légmentes fémlemez-
koporsó legyen, melynek aljára nedvszívó anyagot (fűrészpor, tőzeg) kell helyezni. A koporsó fedelét légmentesen kell le-
zárni. A belső fémlemez-koporsót külső fém- vagy fakoporsóba kell helyezni.
2. A halottat 1°/₀₀-es szublimátoldatba itatott lepedőbe kell burkolni és a koporsóban hevederekkel rögzíteni. A
nedvszívó anyagot mind a két koporsó fenekén 10 cm vastag rétegben kell alkalmazni. Mind a belső, mind a külső ko-
porsót lezárás után 1°/₀₀-es szublimátoldattal le kell mosni. A kettős koporsót ezután olyan ládába kell helyezni, mely-
nek deszkái különösen a fenéken kellő erősségűek és amelynek a fenéke alján 3 cm vastag, 5 cm széles talpéc van sze-
gelve, hogy a láda fenékdesszkái ne érjék a talajt. (Amennyiben a halottszállítás előírások, zárt halottszállító kocsival
történik, a külső láda mellőzhető.) A fertőző betegségben elhalt egyén holttestét csomagoló egyéneket munkájuk befe-
jeztével fertőtleníteni kell. Az elhalt holttestével együtt a járművel semmiféle tárgy, még virágdísz sem szállítható. A
jármű a szállítás után a feladó költségére fertőtlenítenendő.
3. Halottelhamvasztás céljából történő halottszállításnál, amennyiben a szállítás az elhalálozástól számított 60
órán belül befejeződik, a halottat a koporsó fenekén tőzegréteggel elátott egyszerű, éghető műanyag, vagy fakoporsó-
ba (koporsóaljba) kell helyezni. Ezt a koporsót külső résgementes, kellő szilárdságú fém szállítókoporsóba kell elhelyezni.
4. A halottszállításhoz egyszerű temetésnél szokásos megfelelő szilárdságú koporsót kell használni. Ez esetben a
koporsó fenekére a holttest behelyezése előtt 10 cm vastagon nedvszívó anyagot kell helyezni.

A halottszállítást ... kíséri.
A halottnak fentiek szerint történő koporsóba zárá-sát a végrehajtó bizottság ...
Megkeresem mindazokat a hatóságokat, amelyeknek területén, a szállításművelet ...
akadályozzák:
Kelt: 1951. 09. 25.

P. H.

C. 3110-51 r. sz. - Nyomell. 71.4625 N. m.

Lapszám:

Kivonat

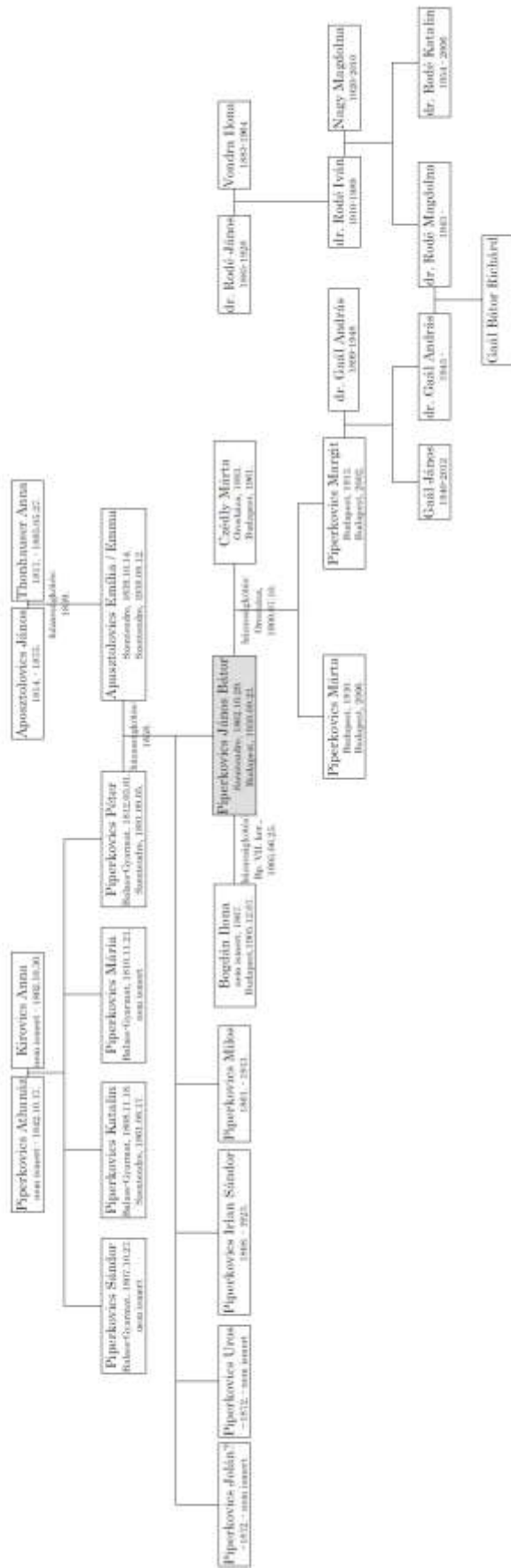
.....
.....
Folyószám:
A temetés ideje:
A halott neve:
Foglalkozása:
Vallása:
Családi állapota:
Lakása:
Kora:
A halál ideje:
Nyughelye:
Utaltványszám:
Megjegyzés:

Hogy jelen főkönyvi kivonat az eredetivel szóról szóra megegyezik, e ...
zolja.
Budapest, 197. évi ... hó ... nap.

FŐVÁROSI TEMETKEZESI INTÉZET

R05

Halottszállítási engedély [forrás: magántulajdon, Piperkovics Bátor leszármazottjai]

R06 Piperkovich családfa